

SILVA, Joseli Maria; ORNAT, Marcio José i CHIMIN, Alides Baptista (Jr.) (2013) *Geografias malditas: corpos, sexualidades e espaços**
 Ponta Grossa: Toda Palavra, 400 p.
 ISBN 978-85-62450-29-7

Coordinat per Joseli Maria Silva, Márcio Ornat i Alides Batista Chimin Junior, *Geografias malditas* representa una reacció al context brasiler de poca permeabilitat en temes de sexualitat en el marc de la producció geogràfica hegemònica. Tal com afirmen amb claredat i precisió les persones que coordinen el llibre, és constant la inquisició que afecta els estudis sobre espai, gènere i sexualitat, amb l'argument d'un pseudoajustament amb els criteris de la científicitat. Tot i així, el rebuig als estudis que exploren aquesta temàtica està fonamentat en la no-científicitat que ha construït i encara fonamenta la producció brasilerana «consolidada».

El llibre s'inicia amb una introducció i amb un manifest que desestabilitza l'ordre del discurs geogràfic brasiler que margina els estudis sobre sexualitat. El text introductorï explorava les expressions de rebuig, amenaça i condemna com a integrants del camp científic davant les pràctiques de recerca i divulgació dels treballs sobre gènere i sexualitat desenvolupats pel Grupo de Estudos Territoriais (GETE), encarregat de la coordinació del llibre. Expressa també la manera explícita per la qual alguns geògrafs i geògrafes qualifiquen els estudis especialitzats en els travestis, que consideren no científics. Fins i tot la desqualificació insostenible dels seus textos per part dels consells editorials de les principals i més prestigioses revistes de geografia brasileres és objecte de la reflexió introductòria.

El protagonisme dels travestis en la primera part, titulada «Geografias travestis, por elas mesmas», és una de les especificitats del llibre. No es tracta merament de l'enumeració de relats de sofriment

i experiències amb prejudicis, discriminació i violència, sinó més aviat d'un exercici de desconstrucció inspirat en les vivències i coneixements dels travestis.

Els textos elaborats pels travestis tenen quatre eixos en comú. El primer revela el sentiment de diferència a escala del cos dels travestis en relació amb els altres, les seves trajectòries de vida i les dificultats a què s'enfronten. El segon eix destaca la lluita quotidiana dels travestis i les alternatives de supervivència que troben en l'activitat de la prostitució. El tercer eix vincula les seves existències espacials a la complexitat de la lluita pel dret a la ciutat, al mercat de treball i a totes les demandes per una vida digna. Finalment, el quart i últim eix s'alimenta dels somnis i les perspectives de futur que indiquen que l'espacialitat humana pot considerar el sentiment de respecte i solidaritat envers la diversitat d'orientacions sexuals. Així, les travestis Debora Lee, Leandra Nikaratty, Fernanda Riquelme i Gláucia Boulevard expliquen les seves vivències espacials.

La segona part del llibre, titulada «Trajetórias de conhecimento conjunto produzido pelo Grupo de Estudos Territoriais e as Travestis», presenta un itinerari d'estudis sobre les sexualitats, en especial les vinculades a la dimensió del cos i als territoris de la prostitució. El conjunt d'articles també sintetitza una trajectòria de recerca orientada a la comprensió dels espais de vivència dels travestis i que impliquen una sèrie de desafiaments per a la geografia brasilerana contemporània, en la perspectiva de tornar-la encara més oberta i plural.

El primer text de la segona part està desenvolupat per Silva, Ornat, Cesar,

* Traduït de l'original portuguès per Maria Prats Ferret.

Chimin i Przybysz i suposa un important qüestionament en el camp epistemològic de la geografia brasilera per l'escassetat de l'interès en la dimensió espacial del cos. Les autores i els autors enumeren els principals abordatges del cos en les geografies feministes i *queer* per emfasitzar que és enriquidora la realització d'estudis sobre la relació entre cos i espai en el context brasiler. A continuació, a través d'una recerca bibliogràfica i d'observació d'articles geogràfics de gran rellevància i difusió al Brasil, afirmen que optar per l'escala d'anàlisi del «cos» constitueix una manera de donar intel·ligibilitat a la relació entre l'espai i la humanitat.

El text de Joseli Maria Silva tracta la dimensió discursiva de l'espai i emfasitza que el discurs heteronormatiu és un component de l'espai i el que això implica en les vivències espacials dels travestis. Aquest fenomen és presentat per l'autora en l'anàlisi de les espacialitats del cos, de les institucions escolars, hospitals, unitats de salut, exèrcit, esglésies i altres espais, com ara clubs, sales de ball i restaurants. El text també identifica que les espacialitats de la prostitució, del carrer, de la casa i de les ONG (moviments socials) es caracteritzen per la integració i l'acceptació social, és a dir, són llocs on els travestis se senten bé i poden expressar amb llibertat la seva identitat i sexualitat. Els llocs d'acceptació es presenten en el text de Silva com aquells que possibiliten reaccionar a la prohibició que es crea en altres espais.

Marcio Ornat, en el text «A instituição do território paradoxal na atividade da prostituição travesti», presenta una possibilitat de reconstrucció del concepte de territori. Fins aleshores definit a partir de les nocions d'*insiders* (els de dins) i *outsiders* (els de fora), el concepte de territori pot incloure la paradoxa de les relacions de poder que (re)posicionen els subjectes entre centre o marge en una configuració territorial complexa. El seu text dialoga alhora que s'oposa a la tendència

conceptual establerta sobre el territori a través d'una intensa activitat empírica, i la quotidianitat dels travestis es considera a partir de les escales més diverses, com ara la ciutat, el territori i la casa.

En el quart text de la segona part de *Geografias malditas*, Marcio Ornat presenta novament una contribució sobre la perspectiva del territori paradoxal a partir d'una anàlisi empírica de les vivències dels travestis. Aquesta vegada el geògraf adopta una combinació de les nocions de centre, marge i discontinuïtat. L'opció teoricometodològica dóna lloc a una proposta teòrica que proporciona nitidesa a la complexa dinàmica de les relacions a través dels territoris. Aquests darrers són interpretats a partir de xarxes de connexió regional i fins i tot internacional, estratègies de deslocalització espacial, de control i gestió de l'activitat de la prostitució al Brasil meridional.

Joseli Maria Silva, en el text «Interseccionalidade e mobilidade transnacional entre Brasil e Espanha nas redes de prostituição», presenta elements per comprendre com les categories identitàries de raça, classe, gènere i sexualitat són accionades pels travestis brasilers en les experiències de prostitució a Espanya. Aquesta recerca identifica que els travestis mobilitzen facetes identitàries múltiples d'acord amb els contextos espacials connectats amb la prostitució. La *brasilidade*, expressada amb atributs identitaris lligats a la nacionalitat o a l'estètica sensual i sexual, influencia perquè la vivència de la interseccionalitat dels travestis sigui interpretada més enllà de l'estabilitat de les definicions d'identitat de grups o categories analitzades aïlladament.

El text següent, de Vinicius Cabral, Joseli Maria Silva i Marcio Jose Ornat, debat la relació entre espai i mort a partir del coneixement compartit pels travestis a la ciutat de Ponta Grossa. Els relats analitzats es refereixen a la mort dels travestis, especialment al fenomen de la mort precoç. En el text es revela un tret hos-

til de la societat heteronormativa, en la mesura que s'identifica la casa, el territori de la prostitució, els hospitals i la ciutat en general com espais de vulnerabilitat associada al risc de mort.

La tercera i última part del llibre, titulada «Diversos espaços, múltiplas realidades trans», és resultat del diàleg mantingut al llarg de la trajectòria del GETE amb geògrafs i geògrafes d'arreu del món sobre el tema espai i sexualitats. Els articles de l'última part revelen diferents contextos en què les sexualitats dissonants prenen desdoblaments polítics i espacials específics.

Jan Simon Hutta i Carsten Balzer són els autors del primer article, que consisteix en una important historialització de les trajectòries de persones trans i travestis en el debat polític de l'activisme LGBT al Brasil. Precisament, Hutta i Balzer revelen no només la inserció de la *T* a les sigles, sinó també un procés històric de lluita contra la discriminació i el prejudici transfòbic. D'aquesta manera, s'evidencien els principals canvis de la política nacional de drets humans i dels activismes trans i travestis dels últims anys i revelada de forma polititzada en el text, que pot ser considerat una important contextualització de la visibilitat del grup i de la seva trajectòria d'intervenció política i de relació entre geografia i activisme.

Lynda Johnston i Robyn Longhurst signen el text «Geografias trans(icionais): corpos, binarismos, lugares e espaços», que relata les experiències de Sara i Cindi a Hamilton i Auckland, dues ciutats de Nova Zelanda. Les narracions de dues

persones que van realitzar la transició d'home a dona revelen com les vivències en espais i llocs es negocien de formes diferents. L'anàlisi dels relats de les entrevistes també contribueix a reafirmar la crítica als binaris i a la construcció social hegemònica del cos.

L'últim text del llibre, de Martín Ignacio Torres Rodríguez i Raul Borges Guimarães, observa la quotidianitat de les persones transsexuals a Santiago de Xile i tracta la manera com les experiències múltiples dels transsexuals són reconegudes com a pràctiques subversives. Els autors se serveixen del concepte d'espai prohibit desenvolupat per Silva per comprendre les vivències espacials dels transsexuals en l'espai urbà a partir d'espacialitats de visibilitat i socialització, el centre de la ciutat com a àrea d'atracció d'habitatge del grup estudiat, l'escola com a espai de discriminació, i les institucions legals, els hospitals, les universitats i el carrer.

En resum, el llibre ressenyat convida els lectors de geografia i altres camps de les ciències socials i humanes a reflexionar sobre les diferents geografies de les sexualitats i sobre la possibilitat de construir una visió més oberta i humana i una ciència conscient de la diversitat.

Rodrigo Rossi

Universidade Estadual de Ponta Grossa
mimdigo@gmail.com
<http://dx.doi.org/10.5565/rev/dag.248>

